

Integrale beleidsrapportage 2019, eerste kwartaal

De lange termijn is leidend en de fundering voor de toekomst leggen we nu. Dat doen we helder en met open vizier. We handelen proactief en we maken duidelijke keuzes. Met enthousiasme en inspiratie zorgen we dat onze sector zijn potentieel benut. Wij helpen de sector duurzaam vooruit en zorgen voor een positieve beleving.

De integrale beleidsrapportage beschrijft de inzet, uitgevoerde acties en bereikte resultaten van CUMELA Nederland in het eerste kwartaal van 2019 op de volgende acht beleidsthema's.

Hart voor bodem

“We lenen de bodem van onze kinderen. Daarom investeren wij in kennis en kunde bij onze leden, zodat zij niet alleen specialisten van de bodem zijn, maar ook blijven.”

In januari heeft CUMELA Nederland de deelname aan het nationaal bodemprogramma van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bekrachtigd. Dit nationaal bodemprogramma is een samenwerking van zestien partijen in de keten, met als doel in 2030 de landbouwbodems duurzaam te beheren.

CUMELA heeft een bijdrage geleverd aan een protocol ten bate van het voorkomen van verspreiding van de Aziatische duizendknoop. Dit protocol moet in mei klaar zijn. Het protocol is een initiatief van een aantal gemeenten, waterschappen en provincies in het midden van Nederland.

CUMELA is partner in een aantal projecten gericht op het voorkomen of oplossen van bodemverdichting. Naast een project in Gelderland is ook in Friesland samen met LTO en Van Hall Larenstein een POP3-project gestart.

De provincie Friesland heeft CUMELA opdracht gegeven om een inventarisatie te doen van de langetermijngevolgen voor de cumelasector van de grondwaterpeilverhoging in het Friese veenweidegebied. Het doel is om bewustwording te creëren ten aanzien van de gevolgen van bodemdaling in het veenweidegebied.

Samen met COSUN, WUR, Fedecom en LTO gaan we van start met een landelijk project om de bodemkwaliteit tijdens en na de teelt en oogst van bieten te verbeteren. Aandachtspunten zijn het voorkomen van verdichting, de planning en het ontwikkelen van tools en best practices.

Er is meegeschreven aan de klimaatvoorstellen voor de klimaat Tafel Landbouw en Landgebruik. De uitwerking en de doorrekening van deze plannen zijn nu bekend en we zijn betrokken bij het vervolg, onder andere via de commissie Klimaat en Bodem en de werkgroep Slimmer Landgebruik.

Voor specialisten in groen, grond en infra

Gezonde arbeidsmarkt

“We zorgen voor een duurzaam en gezond arbeidsklimaat. Daarom investeren we veel in onderwijs voor alle werkenden in de sector, zowel in het reguliere onderwijs als via sectorgerichte leermethoden en ons eigen cursuscentrum.”

De cumelasector moet aantrekkelijk blijven voor (nieuw) personeel door goede primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden. In 2018 is daarom gestart met de PO-scan voor bedrijven. In een paar uur wordt duidelijk of de werkgever de arbeidsvoorwaarden goed op de rit heeft.

De gesprekken met ‘de Bouw’ zijn weer opgestart na interne verwickelingen aan de kant van de Bouw. Mooi Vak Man!, het project van de sociale partners om werkgevers en werknemers behulpzaam te zijn bij een duurzaam en gezond arbeidsklimaat, heeft een nieuwe website gekregen. Vakman 2.0 is gelanceerd, de Mooi Vak Coach, en er zijn toolboxen geplaatst. De training ‘Klare taal’ is een succes gebleken. Op eenvoudige en aansprekende wijze worden de thema’s gezondheid, veiligheid, bijblijven en de balans werk-privé aan de orde gesteld.

Het overleg over de Bouwplaats-ID heeft nog niet tot concrete resultaten geleid.

Eind 2018 was CUMELA Nederland mede-initiatiefnemer van de campagne ‘Zo werkt het niet’, met als doel om de nadelen van de Wet arbeid in balans om te buigen. De campagne is succesvol gebleken, want in de Tweede Kamer zijn begin februari 2019 amendementen voor de lage WW-premie voor scholieren met een bijbaan aangenomen. CUMELA heeft zich hierdoor niet alleen naar de eigen leden geprofileerd, maar ook bij collega-branches en vooral ook bij de fracties in de Tweede Kamer.

De onderhandelingen voor een nieuwe cao zijn in januari van start gegaan.

Tijdens de eerste CUMELA Skills-kampioenschappen gingen tien studenten van het Zone.college de strijd met elkaar aan. Met deze beroepenwedstrijd wordt het vakmanschap van de studenten in groen, grond en infra in de schijnwerpers gezet. De deelnemers moesten in één dag uiteenlopende opdrachten uitvoeren. De CUMELA Skills-kampioenschappen zijn dit jaar als pilot georganiseerd.

Met het UWV regio Zwolle en Twente loopt een project om zijinstromers aan het werk te krijgen in de cumelasector. Medewerkers kunnen door middel van dit project op basis van hun competenties in plaats van ervaring worden geplaatst bij cumelabedrijven. Met medewerkers van het UWV is een bedrijfsbezoek afgelegd bij cumelabedrijf Roelofs in Lemelerveld. CUMELA Nederland heeft een informatiepakket voor het UWV samengesteld en twaalf cumelabedrijven uit de regio Zwolle en in Twente zijn bereid om deze zijinstromers binnen hun bedrijf op te leiden.

Veiligheid

“We houden het werk en de omgeving gezond en veilig. Daarom vergroot CUMELA de kennis over en het bewustzijn van de risico’s in de sector en gaat ze daarover in gesprek met beleidsmakers, handhavers en constructeurs.”

CUMELA Nederland heeft de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) gevraagd om uitleg te geven over de voortgang van keuringen en de mogelijkheden van ontheffingen ten behoeve van de praktijkproblemen bij keuringen van klein drijvend materieel. ILT is bereid een uitzondering te creëren voor het behoud van Nato-pontons met sterker staal, maar volgens de regelgeving te dun plaatmateriaal. De Vereniging van Waterbouwers wil geen uitzondering hierop en heeft haar leden al geadviseerd om de vloot te vervangen.

Zowel de vak- als de publieksprijs van de Stigas Gezond & Vitaal Werken Prijs ging naar een cumelabedrijf. Kloosterman won de vakprijs, omdat het bedrijf een werkwijze hanteert die praktisch toepasbaar is voor het overgrote deel van de sector. K.A. van Daalen kreeg de meeste likes op Facebook, waardoor dat bedrijf de publieksprijs won.

Binnen tweeënhalf jaar heeft CUMELA Nederland 500 trekkerbumpers van cumelabedrijven en rijkschoolhouders gesubsidieerd. Hiermee is het doel op 17 januari 2019 gehaald en is de campagne succesvol afgesloten. CUMELA Nederland is trots op de cumelasector, die hiermee zijn bijdrage levert aan het vergroten van de verkeersveiligheid. Uit een enquête onder de trekkerbumpergebruikers blijkt dat de voornaamste reden voor deelname het leveren van een bijdrage aan de verkeersveiligheid was, gevolgd door betere zichtbaarheid en het leveren van een bijdrage aan een beter imago van de sector.

Op 5 februari nam CUMELA deel aan een bijeenkomst van het Regionaal Ondersteuningsbureau Verkeersveiligheid Zuid-Holland over de fietsveiligheid en grote landbouwvoertuigen in de Krimpenerwaard. Het doel is om te komen tot aanbevelingen voor een veiliger verkeersgedrag.

Met de campagne ‘Wij rijden hier met én voor u’ wordt in Schagen de bewustwording van alle weggebruikers gestimuleerd en worden zij aangespoord om in het verkeer rekening met elkaar te houden. De campagne is door CUMELA Nederland samen met de gemeente Schagen, Ondernemers Federatie Schagen, LTO Noord, Fietsersbond afdeling Noordkop en de dorpsraden van de gemeente Schagen opgezet.

Bewust Veilig 2019 stond op 20 maart stil bij de samenwerking tussen opdrachtgevers en opdrachtnemers. Veilig en gezond werken heeft topprioriteit in de infra-, bouw- en installatiebranche. De voorzitters van de organiserende partijen - AFNL, CUMELA Nederland, Techniek Nederland en Bouwend Nederland - en de directeur van OnderhoudNL bezochten de ondergrondse fietsenstalling in aanbouw naast Den Haag Centraal Station. De intentie is uitgesproken om zowel vanaf de kant van de opdrachtgever als vanaf die van de opdrachtnemer aandacht te hebben voor veiligheid.

Om bedrijven te helpen om veiliger te werken met (gevaarlijke) stoffen stimuleert Nederlands Focal Point het delen van kennis en goede praktijken tussen bedrijven en branches in Nederland en op Europees niveau. Cumelabedrijven De Samenwerking BV en Loonbedrijf Thijssen hebben op uitnodiging van TNO deelgenomen aan het festival. Zij hebben laten zien wat de mogelijkheden van de Nederlandse landbouw zijn op het gebied van precisielandbouw en chemie/gewasbescherming. Het festival werd georganiseerd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Sinds 1 april geldt de Generieke Poortinstructie. Hierover is in vakblad Grondig, op Cumela.nl en in de digitale nieuwsbrief uitleg gegeven.

We hebben deelgenomen aan de werkgroep 'Graafketen bekend kleur'. Hierin willen we leren van gemaakte fouten op locaties waar veel graafschades voorkomen. Er is een praktijksituatie bezocht waarin veel schades voorkomen.

Het voorstel 'Zorgvuldige en rechtvaardige schadeafwikkeling' is in het Kabel- en Leidingoverleg (KLO) ingebracht. Hierin wordt gewezen op de mogelijkheden om, naast de invoering van de CROW 500, de grondroerders ook op het terrein van graafschade in de graafketen in redelijkheid en billijkheid te ontmoeten.

In het programma Klic-Win is de uitwisseling van kabel- en leidinginformatie vernieuwd. Hiermee is de netinformatie beschikbaar gekomen in vectorformaat.

CUMELA Nederland heeft namens de Nederlandse grondroerders een presentatie verzorgd inzake CROW 500 voor een internationaal gezelschap van het Kadaster.

Netbeheerders zijn aangesproken op schades uit de praktijk. Hiermee worden ze in beweging gebracht om praktijksituaties te verbeteren om in de toekomst schades te voorkomen.

CUMELA Nederland heeft zitting in de stuurgroep Living Lab van het SOMA en de Universiteit Twente. Er wordt door deze groep een nieuwe opleiding inzake schadevrij graven ontwikkeld.

CUMELA Nederland doet mee aan Leidingcharette VELIN. Deze groep organiseert één keer per twee jaar een bijeenkomst. CUMELA heeft tijdens deze bijeenkomst de CROW 500 onder de aandacht gebracht door op belangrijke jurisprudentie te wijzen.

In het eerste kwartaal van 2019 zijn 26 projecten Veilig Omgaan Met Opvallend Landbouwverkeer uitgevoerd. Er wordt gewerkt aan een tweede vorm van dit project die uitgevoerd kan worden door cumela-ondernemers. Hiermee kan beter aan de grote vraag naar het project voldaan worden en zijn we niet afhankelijk van studenten die het project momenteel begeleiden.

Technologische Innovatie

“CUMELA Nederland omarmt en stimuleert innovatie. Daarom volgen we innovaties op de voet en duiden we ze voor onze leden, zodat zij gemakkelijker de keuze kunnen maken om ontwikkelingen te omarmen.”

Afgelopen voorjaar heeft binnen Data-Fair vervolgoverleg plaatsgevonden tussen software-aanbieders van planningssystemen en teeltregistratiepakketten. Dit moet leiden tot het gemakkelijker

delen van berichten tussen loonwerker en agrariër. Aangestuurd wordt op een Plugfest, waarin programmeurs snel overzicht krijgen over wat er moet gebeuren om de data-uitwisseling te verbeteren.

Er is deelgenomen aan een overleg met de Luchtvaartverkeersleiding Nederland over het vliegen met drones rondom burgerluchthavens. Het lijkt erop uit te draaien dat professionele dronevliegers dronevluchten kunnen blijven uitvoeren rond burgerluchthavens.

Op 28 maart vond de Digitaliseringsmarkt plaats. Tijdens deze bijeenkomst hebben ruim 200 leden kennisgemaakt met de mogelijkheden, de te zetten stappen en het ruime aanbod rondom digitalisering. De markt bestond uit een inleidende presentatie, pitches van aanbieders en een informatiemarkt.

Duurzaamheid

“We gaan duurzaam om met milieu, mensen en bedrijven. Daarom stimuleren we dat de cumelasector duurzaam ondernemen onderschrijft en voldoende tijd krijgt om de omslag daarnaar op een verantwoorde manier te maken.”

In het eerste kwartaal heeft het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zijn toekomstvisie Gewasbescherming 2030 naar buiten gebracht. CUMELA Nederland heeft meegeschreven aan deze visie, die zeer ambitieus is en waarin weerbare planten, bodem en teeltsystemen centraal staan.

Met een aantal leveranciers van spuittechniek is overleg gevoerd over de implementatie van de nieuwe eisen met betrekking tot driftreductie. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft deze eisen begin januari bekend gemaakt.

CUMELA Nederland heeft er bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit wederom op aangedrongen snel met duidelijkheid te komen inzake de eisen met betrekking tot drijfmestrijenbemesting in maïs op zand- en lössgrond. Deze maatregel gaat in per 2021.

In januari was de DAW-investeringsregeling (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) voor loonwerkers in Gelderland al helemaal uitgeput. Dat was sneller dan verwacht, aangezien deze nog tot 1 april zou lopen. Het toont aan dat de loonwerkers een grote rol hebben en nemen in de bewerking van grond en gewassen. CUMELA Nederland hoopt dat dit voorbeeld voor andere provincies en waterschappen een stimulans is om op eenzelfde wijze een regeling in te richten die is gericht op loonwerkers.

Op 10 april vond de landelijke dag Green Deal Sportvelden plaats voor onder meer cumelaondernemers. Deze dag stond in het teken van het niet langer gebruiken van pesticiden op sportvelden.

De Green Deal Sportvelden gaat mogelijk onder het Nationaal Sportakkoord vallen. De stuurgroep heeft onlangs een voorstel ingediend om de Green Deal uit te stellen tot 1 januari 2025. CUMELA Nederland, BSNC en VHG willen geen uitstel. Er is een voorkeur uitgesproken voor een zware IPM-methode. Hierin moet worden omschreven dat chemische middelen het uiterste middel zijn in het geval dat alle niet-chemievrije middelen niet werken.

Het eerste kwartaal zijn er vijf regionale bijeenkomsten van het sectorinitiatief Sturen op CO₂ van CUMELA Nederland georganiseerd. Hier is voorlichting gegeven over de inkoop-eisen ten aanzien van CO₂-reductie en uitleg gegeven over het klimaatakkoord.

Met het Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden & Ondernemen (SKAO), verantwoordelijk voor het gebruik, de doorontwikkeling en het beheer van het certificeringschema CO₂-Prestatieladder, heeft een gesprek plaatsgevonden over de relevantie van de niveaus 4 en 5 van het certificaat.

Dit kwartaal is wederom gesproken met de gemeente Groningen. We hebben uitleg gegeven over de CO₂-reductiemogelijkheden door cumelabedrijven.

Inzake Kleurkeur, een methode voor maaibeheer waarbij extra rekening wordt gehouden met flora en fauna, hebben we in kaart gebracht welke cumelabedrijven een Groenkeur certificaat hebben. Het overgrote deel van groenstroken onderhoud wordt gedaan door cumelabedrijven. Minder 5% van deze ondernemers is in het bezit van Groenkeur. Omdat het als een toevoeging aan dit certificaat wordt gepresenteerd, is er momenteel geen draagvlak in de sector om deze certificering in te voeren. Ons advies: deze vorm van natuurvriendelijk bermbeheer kan desgewenst prima worden opgenomen in de beste-eisen.

Analyse en trends

“CUMELA Nederland denkt vooruit. Daarom monitoren en duiden we voor onze leden de ontwikkelingen in onze eigen sector én in aanverwante sectoren, waarbij we kijken naar demografische, economische, sociale, technologische, ecologische en politieke factoren.”

Via CUMELA Kompas Analyse zijn van ruim 70 bedrijven de kengetallen opgesteld. Het gemiddelde beeld van 2018 komt overeen met het beeld van 2017. Het valt op dat sommige grote grondverzetbedrijven zich enorm ontwikkelen in omvang én extra rendement. Deze bedrijven trekken het gemiddelde resultaat hard omhoog. De agrarische loonbedrijven (gericht op mest, gras en maïs) hebben in 2018 veel last gehad van de droogte. Dit laatste heeft geleid tot iets lager dan gemiddelde resultaten.

Er komt steeds meer bewustzijn van de stijgende kostencomponenten. De kosten van brandstof zijn sinds 2016 verder aan het oplopen. De jaarlijkse kostenstijging is substantieel (bijna tien procent per jaar). Ook de aanschafkosten voor nieuwe machines lopen fors op. Met name deze twee kostenposten geven een uitdaging om het resultaat in de sector de komende jaren op peil te houden.

Het beeld voor dit jaar is wisselend. Het aanbod van werk in het grondverzet verschilt regionaal. In het zuidwesten van het land is er voldoende werk, maar meer naar het midden van het land wordt het al wat minder en zeker in het noordoosten is er minder werk dan in het zuidwesten. Dit heeft ook zijn weerslag op de prijzen, die vaak nog te veel onder druk staan.

Betrouwbaarheid

“We zorgen voor een gelijk speelveld. Daarom stimuleren we onze leden om bij te dragen aan een gelijk speelveld en zoeken we de dialoog met partijen die op het eerste oog een tegengesteld belang hebben.”

We zetten ons sterk in voor de uitvoering van het plan ‘Samen werken in een eerlijke keten’. Voor het opbouwen van de certificering zijn de werkgroepen Mestbe- en verwerkers en Handelaren en Intermediairs voor de tweede keer bij elkaar geweest. Er is veel draagvlak voor het verplicht gebruiken van een voertuigvolgsysteem en het centraal opslaan van alle gegevens over mest. Met Agri Holland is overlegd over het maken van een extra module in de e-learning Bodem & Bemesting. Hiervoor is een offerte ontvangen. Aan het dagelijks bestuur van CUMELA Nederland is het advies voorgelegd om deze offerte vanuit de bestemmingsreserve te financieren.

Er zijn korte filmpjes gemaakt met diverse bestuurders om KeurMest aan te prijzen.

Er is een reeks van gesprekken gevoerd over de mogelijkheden en wenselijkheid van het centraal opslaan van alle gegevens rond mesttransporten of rond de mestketen. Dit zou kunnen leiden tot het vroegtijdig signaleren van mogelijke fouten, waarop preventief kan worden gereageerd, tot lagere kosten voor certificering, omdat veel data al geautomatiseerd kan worden gecontroleerd, en tot een verlaging van risico's voor partijen in de voedselketen, die deze lagere risico's kunnen omzetten in een hogere inkoopprijs en daarmee een betere inkomenspositie voor boeren.

Er is contact gelegd met Agri NL, het netwerk van CEO's uit de grote levensmiddelen verwerkende concerns. Zij dragen de ontwikkeling van de certificering. We willen van hen ook dat zij de certificering gaan eisen bij hun leveranciers.

Directie, dagelijks bestuur en verenigingsbestuur hebben de Ontwikkel- en Verbeteropgave voor de CUMELA-organisatie vastgesteld met betrekking tot integer handelen. Hierin zijn de volgende kernwaarden benoemd:

- Verbonden (definitie woordenboek: in samenhang brengen).
- Integer (definitie woordenboek: eerlijk en betrouwbaar).
- Professioneel (definitie woordenboek: heel goed en vakkundig).
- Praktisch (definitie woordenboek: eenvoudig en doeltreffend).

Zowel tijdens de Inspiratiedagen als op de Bestuurdersdag in maart is over integriteit gesproken.

Op 28 maart vond de marktdag Stedendriehoek plaats. Hier hebben diverse cumelabedrijven workshops gevolgd en werd er genetwerkt met gemeenten en andere overheden.

Staatssecretaris Mona Keijzer van Economische Zaken en Klimaat heeft in februari een werkbezoek gebracht aan A.H. Vrij in Wateringen. Hierin ging zij in gesprek met ondernemers over Beter Aanbesteden.

In maart is er via de website en nieuwsbrief opgeroepen om deel te nemen aan het tevredenheidsonderzoek (onderzoek inzake rechtsbescherming) van de Commissie Overheidsaanbestedingen (COAB) van VNO-NCW/MKB-Nederland.

De afgelopen maanden is geïnvesteerd in de relatie met waterschappen. Op 6 februari op de Infra Relatiedagen in Hardenberg hebben cumelaondernemers informele gesprekken gevoerd met de inkoopafdeling van één van de waterschappen uit het noordoosten van het land.

Het bestuur van het Waterschap Limburg was op werkbezoek in de cumelasector. Er werd gesproken over de activiteiten van cumelabedrijven, werken aan waterkwaliteit, een eerlijke mestketen en samenwerking met het waterschap.

Regionale (bestuurs)leden zijn samen met hun bedrijvenadviseur en de secretaris van de sectie Grondverzet en cultuurtechniek in gesprek geweest met inkoopadviseurs van de waterschappen Vechtstromen, WDOD en HHNK.

Bereikbaarheid

“CUMELA Nederland houdt de bereikbaarheid op orde. Daarom overleggen we met wegbeheerders om belemmeringen weg te nemen en overtuigen we gemeenten en provincies ervan dat onze leden vanuit het buitengebied moeten blijven ondernemen.”

In februari is telefonisch overleg gevoerd met de RDW over een nieuwe ontheffingssystematiek, die gebruiksvriendelijker en eenvoudiger is voor de aanvrager.

Met Fedecom is er regelmatig contact over de voortgang van de toelating van landbouwvoertuigen door de RDW (EU Verordening 167/2013).

Op 27 maart waren we aanwezig bij de vergadering Standing Committee on Mobile Machinery van CEETTAR in Brussel. Hier werden een presentatie over precision farming van Doris Marquardt (EAA) en een presentatie over NIRS van John Deere verzorgd en werd een terugkoppeling van de Europese Commissie met betrekking tot (land)bouwvoertuigen en CAP gegeven.

We zijn door de RDW geïnformeerd over nieuwe wijze van keuren van (land)bouwvoertuigen, die op 1 juli 2019 van kracht wordt.

We hebben diverse inleidingen gegeven voor afdelingen van LTO en VVB in verschillende provincies over de registratie- en kentekenplicht, te weten LTO Noord afdeling Alphen-Nieuwkoop, LTO Noord federatie Westelijk Rivierengebied, LTO Noord afdeling Gooi-, Vecht en Amstelseek, VVB Midden Zuid-Holland, alumni AOC Doetinchem, akkerbouwstudieclub West Zeeuws-Vlaanderen en Agrarische Jongeren Wieringermeer.

Op 10 januari hebben we een inleiding gegeven voor Statenleden van de provincies Noord- en Zuid-Holland en raadsleden van diverse gemeenten over ontwikkelingen rond de registratie- en kentekenplicht van (land)bouwvoertuigen en de mogelijkheden die deze biedt om tot veiliger routes voor landbouwvoertuigen te komen buiten de woonkernen om.

Op 24 januari hebben we een inleiding gegeven over (land)bouwverkeer voor de gemeenteraad en dorpsbewoners van de gemeente Nieuwkoop om te komen tot oplossingen van knelpunten.

Op 12 februari vond een overleg met provincie Noord-Holland en LTO Noord plaats over de positionering van (land)bouwverkeer op provinciale wegen. Dit was gerelateerd aan de knelpunten op het onderliggende wegennet. Hiervoor ontwikkelde de provincie Noord-Holland een beleidskader.

Op 21 februari waren we aanwezig de zitting bij Raad van State inzake een tijdelijk verkeerbesluit van de gemeente Uithoorn om (land)bouwvoertuigen te weren van de Prinses Irenebrug. De uitslag moet nog bekend worden gemaakt.

Op 21 maart vond de bijeenkomst 'Smalle dijk- en plattelandswegen' plaats bij CROW in Utrecht. Het ging om (land)bouwvoertuigen en fietsers, de inrichting van fietsstraten en de soms tegenstrijdige belangen.

Het team Bedrijvenadviseurs

Er zijn dit jaar al 1653 vragen gesteld via de Ondernemerslijn. Deze vragen werden via de telefoon en e-mail gesteld. Bij de meeste daarvan betrof het vragen over personeel en arbeid, gevolgd door vragen over mest en verkeer en vervoer.

Hiernaast hebben de bedrijvenadviseurs 562 bedrijfsbezoeken afgelegd.

Dit jaar hebben we al 33 nieuwe leden kunnen verwelkomen. We hebben het eerste kwartaal vijftien opzeggingen ontvangen.

